

Marija Bišćan
preddiplomski studij povijesti
preddiplomski studij lingvistike
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Intervju s prof. dr. sc. Mirjanom Matijević Sokol: Povodom 70. rođendana i dobivanja počasnog doktorata Sveučilišta u Splitu

*prof. dr. sc. dr. h. c. Mirjana Matijević Sokol
(foto: Dominik Galović)*

O prof. dr. sc. Mirjani Matijević Sokol:

Mirjana Matijević Sokol rođena je u Splitu 1. lipnja 1952. godine. Osnovnu školu pohađala je u Solinu, dok je klasičnu gimnaziju završila u Splitu. Studij arheologije i latinskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirala je 1976. godine. Po završetku studija radila je kao stručnjak za srednjovjekovnu građu pri Zavodu za povijesne znanosti Jugo-

slavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. U međuvremenu je završila poslijediplomski studij povijesti te je 1985. godine obranila magistarski rad na temu „Toma Arhiđakon o počecima crkvene organizacije u srednjovjekovnom Splitu“ pod mentorstvom prof. Nade Klaić. Doktorirala je 1999. godine s temom „Toma Arhiđakon i njegovo djelo“ pod vodstvom akademika Tomislava Raukara. Godine 1997. postala je stalno zaposlena djelatnica Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, nakon čega svoju profesorsku djelatnost nastavlja na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, gdje radi i danas.

Znanstveni opus Mirjane Matijević Sokol sastoji se od opsežnog broja znanstvenih radova na temu hrvatskog srednjovjekovlja. Važno mjesto u njezinim radovima zauzima proučavanje života Tome Arhiđakona (1200./1201. – 1268.) i njegova djela *Historia Salonitana*, ali i primjena pomoćnih povijesnih znanosti (osobito paleografije, diplomatike i kronologije) pri interpretaciji srednjovjekovne građe. Svojim cjeloživotnim proučavanjem srednjovjekovnih spisa uspjela je riješiti jednu od većih zabluda vezanih uz život Tome Arhiđakona i prikazati ga u dotad neviđenom svjetlu, čime je on u općoj javnosti prestao biti negativno percipiran. Od velikog broja njezinih radova, od kojih su pojedini objavljeni u suradnji s drugim povjesničarima i arheolozima, izdajamo knjige: *Toma Arhiđakon i njegovo djelo. Rano doba hrvatske povijesti* (Jastrebarsko: Naklada Slap, 2002.), *Hrvatska i Nin u doba kneza Branimira* (Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2005.) – napisano u koautorstvu s Vladimirom Sokolom – te *Studia diplomatica. Rasprave i prinosi iz hrvatske diplomatike* (Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – FF-press, 2014.) i *Studia mediaevalia selecta. Rasprave i prinosi iz hrvatske srednjovjekovne povijesti* (Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – FF-press, 2020.).

Smatrate li da je hrvatski povijesni prostor susretište civilizacija? Kako se to odrazilo na razvoj toga područja? Na koji način nam pomoćne povijesne znanosti mogu pomoći u tumačenju tih susreta?

Hrvatski povijesni prostor nalazi se na vrlo zanimljivom i kompleksnom geografsko-povijesnom položaju gdje se u mnogim aspektima susreću, i tijekom vremena više ili manje isprepliću utjecaji Istoka i Zapada. Ti utjecaji utječu na priklanjanje sad jednoj, sad drugoj strani, pa susreti različitih civilizacijskih fenomena određuju tijek povijesnih zbivanja. No, mislim da Hrvatsku ipak možemo primarno definirati kao susretište mediteranskog i srednjoeuropskog svijeta.

Pomoćne povijesne znanosti kojima se ja bavim u užem smislu su stručni “alat” za istraživanje raznolikih povijesnih vrela koja upravo određuju hrvatski položaj na susretu više civilizacija. Latinska paleografija i skup onih temeljnih povijesnih pomoćnih disciplina (diplomatika, kronologija) neophodni su za istraživanje hrvatske povijesti jer je latinski bio službeni jezik hrvatskih institucija sve do XIX. st. i snažno nas je vezao uz Zapad. Ali neophodno je svladati i specifična hrvatska pisma glagoljicu i ćirilicu, kao i jezike iz okružja koji su u pojedinim vremenskim epohama bili u upotrebi (talijan-

ski, mađarski, njemački, turski). Naravno da će se povjesničari prema svojem istraživačkom opredjeljenju služiti primjerenim alatima.

Dakle, čitav spektar pomoćnih povijesnih disciplina neophodan je istraživačima hrvatske povijesti. No, interesi povjesničara i istraživano razdoblje određuju odabir i specijalizaciju u pojedinim disciplinama, zato što je nemoguće poznavati sve vještine koje „pokrivaju“ hrvatsku povijest.

Kada govorimo o utjecaju kultura i civilizacija, što nam možete reći o korespondenciji kneza Branimira i pape Ivana VIII.? Što se iz tih pisama može doznati o doživljaju Hrvatske od strane vanjskih promatrača?

Korespondencija pape Ivana VIII. i kneza Branimira, kao i drugih političkih aktera na istočnoj jadranskoj obali, tj. u Hrvatskoj, dragocjeno je povijesno svjedočanstvo koje je sačuvano iz tih vremena i to u vjerodostojnom prijepisu iz XI. stoljeća. Da nam danas nije dostupna ova dokumentacija mi bismo puno manje znali i teško bismo mogli rekonstruirati događanja iz IX. stoljeća. Iz navedenih papirnih pisama saznajemo da je knez Branimir bio važan čimbenik u odnosu na svoje susjede. Papa Ivan VIII. želio je preko njega opet uspostaviti crkvenu dominaciju Rimske crkve u Dalmaciji koju je nekada imala Salona. Ali iščitava se da je knez Branimir i papin suradnik u važnim diplomatskim misijama. Dakle, ipak i ova reducirana ostavština govori nam da je hrvatski prostor bio na strateškoj poziciji. Preko njega odvija se diplomatska akcija pape prema bugarskom vladaru u Bugarskoj koja će ubrzo postati moćno središte srednjovjekovne civilizacije s odlikama Istoka, pravoslavlja, te ishodište ćirilice.

Diplomirali ste arheologiju i latinski jezik 1976. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Koja je bila Vaša motivacija za kasnije upisivanje poslijediplomske studija povijesti na istoimenom fakultetu? Kako se razvio Vaš interes za medievistiku?

Reći ću vam jednostavno: mogućnost zaposlenja. Diploma latinskog jezika odredila je moj profesionalni put. Zbog nje sam dobila ponudu za rad na povijesnom gradivu u Akademiji, na Zrinjevcu u Zagrebu. Moj profesor, akademik Duje Rendić-Miočević rekao mi je da je to najbolje mjesto koje se može dobiti u tom trenutku. U „paketu“ je bila i prof. Bruna Kuntić-Makvić. Obje smo dobile posao zbog znanja latinskog jezika. Ali morale smo upisati studij povijesti na poslijediplomskoj razini uz polaganje gotovo čitavog studija povijesti. Iako je to bilo naporno, bio je to sjajan potez. U Akademijinu Zavodu su na staroj građi, diplomatskoj i historiografskoj, radili vrhunski stručnjaci Jakov Stipišić i Miroslav Kurelac. Tako su „živjeli“ svoje zanimanje, da se u tom okružju činilo kao da nema veće i važnije stvari na svijetu nego znati paleografiju, latinski jezik, diplomatiku, stare pisce. Njihovo je bavljenje povijesnim istraživanjima bilo obilježeno neviđenim entuzijazmom. Tako sam se i sama „zarazila“ njihovim pristupom. A na neki način spoznala sam da je to samo drugi način bavljenja poviješću i da me vodi i sjedinjuje s onim što sam željela raditi kada sam upisala studij arheologije, koji mi je bio predodređen i usađen u solinske gene.

Magistarski rad i doktorsku disertaciju temeljili ste na životu i djelu Tome Arhiđakona. Kako biste opisali njegov značaj za hrvatsku, a kako za svjetsku historiografiju?

Djelo *Historia Salonitana* Splićanina Tome Arhiđakona, napisano je na predivnom srednjovjekovnom latinskom jeziku iz XIII. stoljeća. Svojim sadržajem i metodom ubraja se u europsku, pa time i svjetsku, pisanu baštinu. Hrvatskim medievistima, povjesničarima i filozozima nepresušan je izvor koji potiče bavljenje, kako tom izuzetnom ličnošću, tako i njegovim spisom. Toma je visoko obrazovan Splićanin školovan u Bologni gdje su obrazovanje stjecali najveći intelektualci onoga vremena. U svom je gradu bio aktivan u društvenom, političkom i crkvenom životu. Uz to je napisao povijest svoga Grada kroz prikaz povijesti splitskih prvosvećenika od početaka u Saloni do 1266. godine. Meni je Toma bio izazov jer sam kao solinjanka, te školovana klasična filologinja, arheologinja i povjesničarka, imala i sentimentalnih osim profesionalnih razloga uhvatiti se Tomina djela. Moja monografija *Toma Arhiđakon i njegovo djelo* izašla je 2002. godine. Analizirala sam djelo s aspekta spisa kao povijesnog izvora satkanog na temelju Tomi dostupnih dokumenata i literature u okvirima onoga vremena. Svojim doprinosom držim rasvjetljavanje jednog vrlo važnog aspekta Tomina djelovanja u javnom životu. Kako je politizacija često prisutna u procjeni povijesnih ličnosti, gotovo da je njegov najveći doprinos – uvođenje „latinskog načina upravljanja“ Splitom – eliminirala Tomu kao važnu ličnost hrvatskog srednjovjekovlja držeći ga Romanom, mrziteljem Hrvata i slično. Toma zbog toga nije uvijek bio omiljena literatura. Ali moje „čeprkanje“, odnosno istraživanje XIII. st. i mentaliteta, kao i stupnja društvenog razvitka, dovela su do spoznaja da Toma u Split uvodi političku doktrinu kojom sprječava sukob interesa i koja omogućava postavljanje komunalne samouprave na zdrave temelje. Uspoređivala sam Tomin opis „latinskog načina upravljanja“ s traktatom *Liber de regimine civitatum* iz XIII. st., potestata Ivana iz Viterba koji je služio kao *vademecum* upraviteljima komuna, te sam shvatila da je Toma bio ispred vremena, odgovorna javna osoba koja iskušane novosti uvodi u svoj Grad za njegov boljitak. Godine 2006. izašla je *Historia Salonitana* u prijevodu na engleski jezik. Latinski tekst preuzet je iz kritičkog izdanja *Književnog kruga* iz 2003. godine koje je priredila Olga Perić. Ovo međunarodno izdanje čiji su, uz O. Perić, još suautori James Ross Sweeney, Damir Karbić i ja, danas se nalazi u više od tisuću knjižnica širom svijeta kao sami temelj civilizacije kojoj pripadamo. Toma se nije usko zadržao samo na temi koja je njegova glavna nit – *propositum*, a to je povijest splitske Crkve i komune. Osim opisa sv. Franje Asiškog čije je propovijedi slušao u Bologni, veličanstven je s literarnog aspekta. Nekoliko poglavlja o provali Tatara do Splita, zatim odlazak kralja Andrije u križarski rat, pozicioniraju Tomu u važnog srednjovjekovnog europskog autora.

Pomoćne povijesne znanosti bitan su alat pri povijesnom istraživanju, no na Filozofskom fakultetu taj predmet obavezan je samo za jednopredmetne studente povijesti. Što mislite o takvom programu?

Nažalost, danas neki kolege smatraju da bavljenje povijesnim vrelima uz svladavanje navedenih disciplina nije vjetar u leđa u akademskoj karijeri. „Lik“

historičara kreiraju prema svom znanstvenom habitu. Povijest tretiraju kao disciplinu, ali ne i znanost. Dakako da se tu radi o zamjeni teza. Ali bez ovog „tradicionalnog“, ili bolje rečeno stručnog rada, nema iskoraka u historiografiji. Sve historiografske uspješnice XX. i XXI. stoljeća, a mislim pritom na djela koja smatramo važnim za historiografiju i koja su u metodološkom smislu pomicala „granice“ – različitih francuskih, njemačkih, engleskih ili hrvatskih i drugih povjesničara, napravljena su na temelju minucioznog stručnog rada. Objavljeni i još uvijek najvećim dijelom neobjavljeni spisi skrivaju čitave epohe koje se ne mogu „moderno“ interpretirati bez spoznaje o razdoblju. Historiografije u susjedstvu (posebno mađarska) marljivo rade na svojim vrelima. Pritom su i moderni, što god to značilo. Mislim da hrvatska humanistika, pa tako ni povijesna znanost nije još definirala svoje mjesto u društvu, niti je odredila svoje strateške ciljeve. Kada se bude promišljalo u tom smjeru vidjet će se da su pomoćne povijesne znanosti neophodne za razvoj historiografije. I mogu posvjedočiti da diplomirani povjesničari s poznavanjem paleografija imaju veću mogućnost zaposlenja u arhivima, muzejima, knjižnicama kao i u drugim – u užem smislu – povijesnim institucijama. No, i dvopredmetni studenti povijesti, što god kasnije u životu radili, trebat će osnovna znanja koja se stječu poznavanjem ovih disciplina, pa makar na razini opće kulture.

Može li se povijest nositi s budućim izazovima poput sve veće nezainteresiranosti ljudi za ovu znanost? Kako bi povjesničari mogli pomoći u njenom populariziranju?

Ne bih se složila s Vama u tvrdnji da vlada nezainteresiranost za povijest. Možda se to čini jer se prijavljuje manje studenata na studij. Ali moramo biti svjesni da u Hrvatskoj postoji – čini mi se – devet studija povijesti. Ja nisam protiv toga broja jer kroz konkurenciju se sigurno postiže kvaliteta studiranja. No, drugo je pitanje jesu li oni konceptijski dobro organizirani. Bologna naime potiče mobilnost pa bi sigurno bilo dobro da pojedini diplomski studiji postanu prepoznatljivi brendovi za teme, područja, razdoblja itd. Povijest je naime sastavni dio razumijevanja naše sadašnjosti, ali i mogućnosti boljeg anticipiranja budućih zbivanja. Takva mi razmišljanja potiče trenutna situacija u Ukrajini i uopće u Istočnoj Europi. Svi ovi nesretni događaji jesu tereti povijesti koji su možda u jednom času zaboravljeni. Isto tako, poznavanje prošlosti može nam pomoći shvatiti zbivanja na Bliskom istoku. Mnogi su se ratovi možda mnogi mogli izbjeći da se na temelju znanja prošlosti promišljala sadašnjost i budućnost.

S druge strane, spoznaja o zavičaju, o baštini, o održavanju baštine, pa i o njoj kao izvoru prihoda dobar su temelj da se bavimo poviješću. Sjetimo se naših povijesnih gradova koji donose lijep prihod upravo zato jer su povijesno osviješteni skupa sa svojom baštinom.

Iz svega mogu zaključiti da studij(i) povijesti imaju svoju budućnost, ali ih treba prestrukturirati. U tom smjeru se kreću ideje za reformu studija povijesti na Fakultetu hrvatskih studija, koji bi trebao predstaviti kombinaciju klasičnih vještina i znanja i modernu strukturu koja podržava otvorenost i interdisciplinarnost.

Ne smije se zaboraviti da je jedna bitna dimenzija studiranja povijesti, osim svladavanja znanstvenih metoda za istraživanja, njihova primjena u popularizaciji.

Koje biste rekli da su najčešće prepreke današnjem povjesničaru? Postoje li neke s kojima ste se Vi susretali prilikom vlastitog istraživanja?

Ne mogu govoriti da vidim neke specifične prepreke današnjim povjesničarima. Najveća je općenito nedostatak financijskih sredstava za istraživanja u zemlji i inozemstvu. Ali postoje stipendije koje su sada dostupne, što našoj generaciji nisu bile. Istraživanje povijesti susreće se s negativnim stavom općenito prema humanističkom području. Kada se shvati da je potrebno razraditi strategiju koja je u skladu s društvenim potrebama, a koja će uključivati one pozitivne aspekte poznavanja povijesti i sličnih disciplina, onda će biti i manje prepreka.

Tijekom svojeg dugogodišnjeg djelovanja surađivali ste s brojnim znanstvenicima na raznim projektima. Preferirate li samostalan rad ili rad s drugima? Postoji li neki projekt ili suradnik kojega biste htjeli posebice istaknuti?

Moji počeci obilježeni su radom na završetku projekta „Smičiklasova“ zbornika (tj. *Diplomatičkog zbornika Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije – Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*). To je bio timski rad zbog složenosti gradiva. Neke je projekte nužno raditi timski, a neki su ipak rezultat samostalnih promišljanja. Uvijek ću isticati Jakova Stipišića koji me je, kada sam došla u Akademijin zavod, ohrabrio da se ne bojim rada na izvorima. Još ću spomenuti moga dragoga kolegu Tomislava Galovića koji je bio pravi suradnik i potpora u mnogim teškim situacijama na Odsjeku. Ima još dragih suradnika, ali da ne bih nekoga izostavila stavljam točku.

Radili ste kao stručnjak za srednjovjekovnu građu u JAZU (kasnije HAZU) u Zagrebu, ali i kao profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i Hrvatskim studijima. Koji biste rekli da su nedostaci, a koje prednosti ovakvih zanimanja?

Svoj sam radni vijek započela u Zavodu za povijesne znanosti JAZU/HAZU, čiji je program bio izdavanje povijesnih izvora, posebno završetak „Smičiklasova“ zbornika i nastavak rada na kasnijoj diplomatičkoj građi. U toj ustanovi imala sam najbolje mentore koji su me uveli u ovaj vrlo specifičan i delikatn posao. Jakov Stipišić, Miljen Šamšalović i Miroslav Kurelac prenijeli su mi svoj entuzijizam i pristup historiografiji, odnosno stav prema radu na vrelima. Svakodnevnim druženjem i zajedničkim radom doživjela sam i svladala na najbolji način institutski način rada. Da nisam u Zavodu među pergamenama gradila svoje prve korake, ne bih nikada niti došla na fakultet kao predavač, najprije na Filozofski fakultet gdje sam provela gotovo tri desetljeća i sada radni vijek završavam na Fakultetu hrvatskih studija. Nakon nekog vremena čovjek ima potrebu svoje stečeno znanje prenijeti mlađim generacijama. Rad

sa studentima čini se kao korisniji zbog interaktivnosti, dok su znanstvena istraživanja donekle pasivna i provjera onoga što smo radili „u živo“, jedna druga dimenzija. Ipak jedno i drugo je zanimljivo. Treba imati interes za istraživanje s jedne strane, a s druge voljeti ljude tj. studente i prenositi im znanje. Rad sa studentima uspješno nadopunjava i potiče znatiželju koja se realizira kroz istraživanja.

Što je jednom povjesničaru ili arheologu 21. stoljeća potrebno da dubinski razumije prijašnja razdoblja? Imate li neke savjete koje biste htjeli podijeliti s budućim povjesničarima?

Nema recepta koji bi bio djelotvoran u istraživanju prošlosti, bilo kao arheolog, bilo kao povjesničar. Najvažnije je voljeti svoj poziv. Još uvijek je entuzijizam glavni pokretač i poticaj za bavljenje prošlošću. Svakako je važno stjecati znanja i vještine. Povijest i arheologija su humanističke discipline, ali sve su više interdisciplinarnost i transdisciplinarnost nužne za obuhvatnije spoznaje. Dakako osobni pristup, samodisciplinarnost, strpljivost i upornost oblikuju i povjesničara i arheologa. To bi ujedno bili moji savjeti mlađima.

Već ste jednom pristali dati intervju za naš časopis, a to je bilo za njegov dvobroj (br. 6.-7.) 2009. godine. u kojemu ste sudjelovali i kao recenzentica radova. Koji je bio Vaš dojam prilikom suradnje s našim urednicima? Možete li nam dati kratak osvrt na rad samog časopisa? Smatrate li da časopisi poput našega mogu pobuditi stvaralačku aktivnost u studenata, ali i potaknuti njihovu interakciju s profesorima?

Podupirala sam studentske inicijative za sve oblike aktivnosti koje prelaze uobičajene granice studiranja. Tradicija studenskih časopisa na Filozofskom fakultetu starija je od četiri desetljeća (jedan od prvih je časopis *Latina et Graeca*) i bilo je za očekivati da i studenti povijesti pokrenu svoj. Časopis *Pro tempore* pratim od samih početaka njegovog izlaska. Surađivala sam s uredništvima ovisno o njihovom interesu. Recenzirala sam radove kada je bilo potrebno, a već sam davnih dana dala i jedan intervju.

Mislím da je časopis *Pro tempore* tijekom vremena postajao sve bolji i bolji i da generacije – pa i vaša sada – mogu biti ponosne i zadovoljne razinom koju je časopis dostigao u svim aspektima, tematskim, uređivačkim, tehničkim. Prati nove trendove u historiografiji, otvara vrata studentima da u interakciji s nastavnicima artikuliraju svoje interese. Nastavit ću pratiti časopis i dalje i uvijek ću – prema vašim potrebama, a svojim mogućnostima – biti na raspolaganju za suradnju. Želim vam svima puno uspjeha u radu i dug vijek časopisu!

I na kraju što Vama znači priznanje doctor honoris causa koje ste upravo dobili od Sveučilišta u Splitu?

Ovo priznanje Sveučilišta moga rodnoga grada kruna je na moj dosadašnji sveukupni rad. S jedne strane prepoznata su i valorizirana moja istraživanja srednjovjekovne pisane baštine gdje se posebno ističu knjige i radovi o Tomi

Arhidakonu kao i priređivanje kritičkog izdanja *Splitskog evangelijara*. S druge strane iskreno sam surađivala pri osnivanju Filozofskog fakulteta u Splitu odnosno njegova Odsjeka za povijest. Split, grad s višestoljetnom humanističkom tradicijom, trebao je jednu ovakvu akademsku instituciju koja će u budućnosti istraživati i živjeti prošlost te ostavštinu naših mediteranskih središta.

Ispred zgrade FFZG nakon svečane sjednice Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu povodom 80. rođendana akademika Tomislava Raukara, Zagreb, 13. ožujka 2014. – (slijeva nadesno) prof. dr. sc. Boris Olujić, prof. dr. sc. Borislav Grgin, prof. dr. sc. Mirjana Matijević Sokol, akademik Tomislav Raukar i dr. sc. Tomislav Galović (fotografiju ustupio dr. sc. Tomislav Galović, izv. prof.)

Prijatelji, kolege i suradnici o profesorici Matijević Sokol:

dr. sc. Tomislav Galović, izv. prof. (Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu):

O mojoj dragoj i poštovanoj profesorici Mirjani Matijević Sokol mogao bih puno govoriti odnosno pisati i to s različitih aspekata, no odlučio sam ovdje – upravo u studentskom časopisu *Pro tempore* – naglasak na svoje memorabilije staviti na moje studentske dane i na Profesoričin odnos prema studentima – među kojima sam dakako i ja bio. Podsjetit ću samo studente i sve druge zainteresirane čitatelje kako je upravo na stranicama *Pro tempore* pred više od jednog desetljeća, kada je glavna i odgovorna urednica bila Nikolina Sarić (br. 6-7/2009), Profesorica dala intervju iz kojega i danas možemo puno toga ponoviti i potvrditi. Taj je razgovor inače objavljen u odjeljku časopisa tada posvećenom »Stotoj obljetnici osnutka Katedre za pomoćne povijesne znanosti« (1908. – 2008.). Tom je zgodom Profesorica rekla, a i danas to stoji: „Što se tiče budućnosti predmeta PPZ [= pomoćne povijesne znanosti, op. T. G.] na sveučilištu, čini mi se da se ne treba zabrinjavati. Doduše, najprije je potrebno definirati kakvu kompetenciju trebaju imati naši diplomirani povjesničari. Ukoliko ona bude određena kao sposobnost poznavanja i istraži-

vanja povijesno-kulturne baštine, onda nema problema, jer svladavanje PPZ jest onaj temelj koji pruža znanja za navedeni pristup. Dakako, istaknula bih da je svakako važno promicati i učenje klasičnih jezika, pogotovo latinskog i to, uz klasični, onog srednjovjekovnog i novovjekovnog.“ Odnosno: „PPZ jesu osnovne discipline ili suština struke, same povijesne znanosti. No, mislim da im ne treba mijenjati ime u osnovne pomoćne znanosti jer njihovo ime jest dio tradicije i prepoznatljivosti. Mislim da pridjev pomoćni ne umanjuje njihovo značenje i važnost.“

U mom indeksu cijeli niz kolegija potpisuje Profesorica, a oni su ponajviše bili realizirani na drugoj godini tadašnjeg dodiplomskog studija povijesti (akad. god. 1999./2000.). To su dakako predmeti iz pomoćnih povijesnih znanosti i srednjovjekovnog latinskoga jezika, te kasnije izborni kolegiji od kojih je tada najaktualniji bio *Heraldika*.

Nastava iz pomoćnih povijesnih znanosti i srednjovjekovnog latinskoga jezika koji je pak usko bio – i ostao – povezan s našom srednjovjekovnom poviješću, privukli su mi najviše pažnje i pozornosti, iako sam na studij povijesti došao ponajprije zainteresiran za tematiku i problematiku naše moderne i suvremene povijesti. No, Profesorčina predavanja, seminari i vježbe učinile su to posve drugačijim i meni uskoro prioriternim. Posebno su mi temeljne pomoćne povijesne znanosti – a to su paleografija i diplomatika s kronologijom – uz studij srednjovjekovnog latiniteta otvorili apsolutno nove – i meni dotad nepoznate – horizonte. Uz temeljita predavanja Profesorice – koncipirana kako na postojećoj teoriji, ali još više na praksi i vlastitom istraživačkom iskustvu – još je jedna činjenica bila važna, a ta je da su upravo pomoćne povijesne znanosti imale svoj zasebni (sveučilišni) udžbenik – što je ipak (uz nekoliko izuzetaka) bila rijetkost. Poviše toga, riječ je o izvrsnom udžbeniku prof. Jakova Stipišića (1920. – 2010.) *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi: latinska paleografija, opća diplomatika, kronologija, rječnik kratica* (Zagreb: Školska knjiga, ³1991., prethodna izdanja ¹1972., ²1985.) – osobe koja je puno utjecala na znanstveno-stručno formiranje Profesorice za vrijeme njezina prvog zaposlenja i rada u tadašnjem Zavodu za povijesne znanosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (danas je to Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti). Uz njega tu su još bili znanstvenici-istraživači iz Akademijina Zavoda Miljen Šamšalović (1923. – 1987.) i Miroslav Kurelac (1926. – 2004.) te s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu nezaobilazna profesorica Nada Klaić (1920. – 1988.) i cijenjeni profesor i akademik Tomislav Raukar (1933. – 2020.). Tu su dakako i danas aktivni pojedinci od kojih posebno treba izdvojiti prof. dr. sc. u miru Olgu Perić s Odsjeka za klasičnu filologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Iako je Profesorica predavala zasigurno jednu od najzahtjevnijih skupina predmetâ/kolegijâ na Odsjeku za povijest – jer je za njihovo svladavanje trebalo imati i filološko-jezične kompetencije te arheološka znanja i spoznaje, ali i široku opću naobrazbu i obzore – sve je to bilo tako koncipirano i usmjereno da se isto studentima približi na najbolji mogući i najrazumljiviji način. Upravo zbog toga – ali i potpune otvorenosti i pristupačnosti – Profesorica je bila među najpopularnijim i najomiljenijim profesorima ne samo na Odsjeku

već i na Fakultetu, jer je preko svojih izbornih kolegija plodno surađivala ne samo s budućim povjesničarima i povjesničarima umjetnosti već i s arheolozima, klasičnim filolozima, kroatistima, informatolozima (arhivistika, bibliotekarstvo, muzeologija, društveno-humanistička informatika), napose s arhivistima. Nebrojeno sam puta bio svjedokom takvog pristupa i odnosa prema studentima. Rijetki su danas takvi nastavnici, odnosno profesori, u potpunosti posvećeni studentskoj populaciji.

Posebno je izborni kolegij posvećen heraldici, koji se inače matično izvodio na tadašnjem Odsjeku za informacijske znanosti gdje je Profesorica prvotno bila vanjska suradnica, a tek potom na Odsjeku za povijest, bio posebno žarište novog pristupa i rada sa studentima različitih usmjerenja. Sve je na kraju bilo okrunjeno izložbom *Heraldica nostra Croatica. Županije, gradovi, obitelji* u organizaciji Katedre za arhivistiku Odsjeka za informacijske znanosti i Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Pod mentorstvom Profesorice izložba je bila postavljena i otvorena u lipnju 2003. u prostoru Filozofskog fakulteta gdje se danas nalazi Informativni centar, odnosno studentski Info-centar. I ne samo to, već je na temelju rada u ovom izbornom kolegiju – a to je bilo ostvareno tako da su se uz Profesoričin nadzor i upute izvorne plemićke diplome – grbovnice (*litterae armales*) transkribirale i prevodile s latinskoga te heraldički opisivale (blazonirale) i povijesno kontekstualizirale – iznikao cijeli niz kvalitetnih diplomskih radova i drugih tekstova te članaka, a što je za cilj imalo sveobuhvatnu prezentaciju i popularizaciju naše heraldičke baštine i identiteta. Bilo je to sve puno prije nego li je kod nas došlo do formiranja različitih udruga ili društava koja su se posvetila hvalevrijednoj promociji naše heraldičke, veksilološke i genealoške baštine te plemićke povijesti uopće. Spomenut ću kako je upravo na temelju rada na tome kolegiju nastao „Prilog bibliografiji radova o heraldici (s posebnim osvrtom na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu)“ objavljen u *Arhivskom vjesniku* (god. LI/2008) koji sam izradio u koautorstvu s tada asistentom Emirom O. Filipovićem, sada izvanrednim profesorom i pročelnikom Odsjeka za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. I ne samo to – iduće će se godine, dakle 2023. – točno na dvadesetu obljetnicu prije spomenute heraldičke izložbe – publicirati priručnik *Hrvatska heraldička baština I. – odabrane teme. Priručnik za studente* (ur. i prir. Mirjana Matijević Sokol i Tomislav Galović, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – FF-press /Katedarska knjižnica: *Pomoćne povijesne znanosti*, sv. 1. – Bibliotheca Cathedrae: *Scientiae auxiliares historiae*, vol. I).

Na kraju, kad se ostvarila još u mojim studentskim danima obećana mogućnost nastavka suradnje s Profesoricom na matičnom Odsjeku i Katedri mogu sada – dakle točno punih dvadeset godina kasnije – samo reći: *Hvala!* Sve nakon toga zaslužuje jednu drugu zgodu i povod.

dr. sc. Filip Šimetin Šegvić, doc. (Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu):

Svjestan sam prilike koja mi je omogućena kada sam pozvan napisati tekst u čast profesorici Matijević Sokol, baš kao što sam svjestan i u kojoj mjeri nisam najprikladniji izbor, barem u smislu idealnog ispunjenja zadatka. Po specijali-

zaciji nisam medijevist niti latinist, a nisam ni stručnjak za kulturu hrvatskog srednjovjekovlja na temelju kojega je profesorica Matijević Sokol u znanstvenom smislu rasla i koje je sama na idealan način proslavila.

Ipak, s radošću pristajem. Profesoricu Mirjanu Matijević Sokol poznajem otkako sam 2004. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu upisao studij jednopredmetne povijesti. Već od tada su se naši putovi povezivali, a upečatljiv mi je ostao i prvi susret. Na fakultet smo kao bruceši došli s respektom prema golemom sustavu Filozofskog fakulteta kojeg smo postali svjesni u školskim danima, baš kao što smo bili upozoreni i na njegove mane. Profesorica Matijević Sokol već je prilikom prvog susreta reagirala vrlo toplo. I upravo mi je u trenutku neizvjesnosti u odnosu na zadatke koji stoje preda mnom, razmišljajući o veličini sustava i načinu kako izbjeći njegove zamke, pružala sigurnost da je upravo ona osoba kojoj se može doći po savjet.

Tada je dominirala starija generacija profesora od kojih su danas svi u mirovini, a neki nažalost i pokojni. Studenti su dolazili u doticaj s različitim „likovima“ Odsjeka za povijest, od sjajno pripremljenih i izvedenih predavanja dobroćudnog akademika Raukara, preciznih analitičkih seminara akademika Stančića, provokativno zbunjujućih „vježbi“ kod profesora Korunića do profesora Petra Selema koji je pri svakoj pogrešci „rigao vatru“ u tolikoj količini da je od studentskog eseja ostajao pepeo. Osim toga, isticali su se mladi nastavnici, među kojima su posebno omiljeni bili Tomislav Galović i Ivan Botica, asistenti profesorice Matijević Sokol. Budući da smo bili zadnja „predbolonjska“ generacija, imali smo priliku (nakon prve godine) upisivati i novoosmišljene predmete kao izborne. Tako sam tijekom studija slušao ukupno sedam predmeta na kojim je profesorica bila nositelj, izvođač ili sudionik – Latinski jezik I i II, Pomoćne povijesne znanosti, Hrvatska epigrafija i paleografija I, Latinska epigrafija srednjeg i novog vijeka II, Dokumenti za hrvatsku srednjovjekovnu povijest II te seminar iz hrvatske povijesti srednjeg vijeka (II) koji je bio posvećen Tomi Arhiđakonou. S tog su mi se seminara naročito dobro uredale rasprave o srednjovjekovnim dalmatinskim komunama, povijesti Solina i Splita, a povrh svega o ulozi Tome Splićanina u hrvatskoj povijesti i historiografiji. Upravo pomoću profesoricih razmišljanja Toma nam je postupno postajao blizak, mogli smo ga percipirati kao čovjeka 13. stoljeća i pratiti njegov način razmišljanja, pa su odgovori na brojna pitanja oko njegove kronike postajali jasni, gotovo samorazumljivi.

Jednom smo prilikom na nastavu donijeli novinski članak koji je donosio „nove rezultate“ u istraživanjima Dalmacije između kasne antike i ranog srednjeg vijeka, prilikom čega su relativizirani neki raniji zaključci Mate Suića, a prozvani su upravo zagrebački povjesničari na našem Odsjeku. Profesorica Matijević Sokol, iako nije znala za članak, reagirala je bez odgode, i ušla u raspravu; objasnila nam je pojedina stajališta, argumentacije, povijest istraživanja i dostupna vrela. Iako nije izgovorila konačan sud o članku, sami smo vrlo lako do njega mogli doći nakon što smo imali sve informacije. Ponekad su rasprave prelazile okvire nastave pa bi se nastavljale u profesoričinom kabinetu. Često je bila spona među različitim generacijama, od seniora Odsjeka do mladih medijevista, pritom uključujući najmlađe izravno u diskusije oko struke. Njezina odsječka soba bila je „sigurna oaza“, mjesto otvorenih, prijateljskih, a

povrh svega stručnih razgovora, kako za mene, tako i za brojne druge mlade i starije kolege koji su često navraćali. U njoj nisu boravili samo medijevisti, već vrlo često i njezini kolege koji su se bavili modernom i suvremenom povijesti, poput profesorice Božene Vranješ Šoljan. Osim toga su dolazili arheolozi, povjesničari umjetnosti, anglisti, talijanisti, etnolozi, filozofi, itd. Određenog ili dogovorenog vremena druženja u C-116 nije postojalo. Znalo se međutim da je petak siguran dan, jer je profesorica tada imala najviše nastave rano ujutro. Svatko je mogao doći i došao bi kada mu odgovara navratiti – pokucao bi i provjerio je li profesorica unutra. Zadržao bi se koliko je mogao (ili koliko je profesorica mogla) i vrlo lako bi se uključio u razgovore, jer su teme doslovno tekle jedna iz druge, digresije bi postajale nove teme, bez određenog početka ili jasnog kraja.

Do danas svojim studentima prenosi jedinstveni pogled na srednji vijek. Pritom nikada nije težila postići reducirano shvaćanje srednjovjekovlja. Iznosila ga je u „slojevima“, krećući se od jedne razine prema drugoj, pri čemu se isticala sposobnost razjašnjavanja da i najkompleksnije slojeve ili kontroverze prikaže na prikladan, razgovijetan i upečatljiv način. Mojoj je generaciji to značilo puno, ne samo zato jer su nam se pred očima otvarali načini mogućih interpretacija povijesti u praksi – dakle na temelju analize povijesnih vrela, već i zato jer se (hrvatski) rani srednji vijek doimao, nakon njezinih predavanja i seminara, mnogo precizniji ili mnogo manje relativan nego što su nas do tada nastavnici i udžbenici učili. Nadovezujući se na nastavu iz stare povijesti, kod profesorice Matijević Sokol smo naučili da teorija i interpretacija proizlaze iz analize izvora, a ne suprotno – da se izvori prilagođavaju teoriji i interpretacijama – što je pouka koju nikada ne zaboravljam. Osim toga je shvaćanje historiografije kao dijela hrvatske baštine za nju značilo da je često obraćala pozornost na povijest istraživanja važnih tema, pri čemu su, u razgovoru s njom, primjerice Jakov Stipišić, Nada Klaić, Miroslav Kurelac, Stipe Gunjača, Lovre Katić, Mate Suić ili Duje Rendić-Miočević „oživjeli“, jer bi profesorica osim glavnih teza prenosila i njihov sentiment, riječi, stil i nastup.

Sve oko profesorice Matijević obilježeno je ljudskom toplinom. Njezina izravnost, tolerantnost i dobrota dosežali su legendarne razine. Čak i oni koji su je manje dobro poznavali, mogli su to osjetiti, dobiti savjet ili zatražiti njezino prijateljsko mišljenje. Rijetko tko je ostao ravnodušan prema širini koju je profesorica Matijević Sokol pokazivala, jer čvrsto razgraničenje između životnih i stručnih tema nije postavljala. Među rijetkim je nastavnicima pokazivala interes za naše živote, razmišljanja izvan uskog područja struke i svjetonazore. Zbog toga je profesorica bila i ostala moj vodič, ne samo kroz struku, nego i život.

Kada sam 2017. „doselio“ u njezinu sobu na Odsjeku, atmosfera koju sam tijekom studija doživljavao postupno je nestajala. Nekih u sobi više nije bilo, a način na koji je profesorica napustila Filozofski fakultet ostat će zabilježen u „fakultetskim analizama“ nepravdi. Pogotovo zato što su se intervencije Mirjane Matijević Sokol u fakultetske poslove uvijek svodile na ljudske reakcije i to u odnosu na okolnosti ili situacije u kojima je pokušavala iznositi svoje mišljenje (često kao glas razuma), dok se istovremeno isticala po neupitnoj institucionalnoj lojalnosti. Činjenica da je i od tada do danas održala

suradnju sa studentima Filozofskog fakulteta, a tu se ističe konstanta časopisa *Pro tempore*, svakako potvrđuje značaj profesorice Matijević Sokol za različite generacije studenata povijesti i diplomiranih povjesničara. U četvrtom broju časopisa (2007.) objavljena je kraća recenzija profesoričine knjige o Tomi koju je napisao Ivan Basić. Zatim je u dvobroju 6-7 objavljen prvi intervju s profesoricom, u povodu stote godišnjice utemeljenja Katedre za pomoćne povijesne znanosti. U još jednom dvobroju časopisa, br. 10-11, objavljeno je potom profesoričino kratko sjećanje na Lovru Katića i Solin njegova vremena. U istom se tom broju časopisa među tematskim rubrikama našla i tema pomoćnih povijesnih znanosti. Potom je u narednom broju časopisa (br. 12) izašao još jedan prikaz njene knjige (autorica je Lucija Bakšić), dok je u broju 15 profesorica Matijević Sokol objavila i tekst o Nadi Klaić. Radi se, dakle, o doista bogatom kontinuitetu suradnje koji se na ovaj način nastavlja.

Profesorica Matijević Sokol u lipnju 2022. napunila je sedamdeset godina. Iako namjerava otići u mirovinu, neće prestati istraživati i pisati. Njena energija još je uvijek na zavidnoj razini. I dalje je poticaj svima nama, koji se na različite načine s ponosom smatramo njezinim učenicima. Siguran sam da će i u mirovini biti prisutna, kako na Sveučilištu, tako i kao kreativna i intelektualna sila u našoj historiografiji u narednim godinama.

Maja Tabak Demo, asist. (Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu):

Profesoricu Mirjanu Matijević Sokol upoznala sam 2012. godine, kada mi je na prvoj godini diplomskoga studija povijesti na Filozofskome fakultetu u Zagrebu predavala kolegije iz pomoćnih povijesnih znanosti i srednjovjekovnoga latinskog jezika. Nije dugo trebalo da profesorica zamijeti ljubav koju sam – i kao studentica latinskoga – gajila prema svemu što ima veze s tim drevnim jezikom, koji je upisan i u njezin profesionalni identitet.

Živopisna predavanja profesorice Matijević Sokol, unutar kojih se ustrajno radilo na izvornoj latinskoj diplomatskoj i epigrafičkoj građi, doživljavala sam u svjetlu *utile cum dulci*. Katkada smo mi studenti znali zastati pred kakvim kompliciranim latinskim izričajem ili pak zahtjevom paleografije, a profesorica je tomu uvijek pristupala blagonaklono, dajući nam smjernice ka pravomu rješenju. Osim toga, nerijetko je s nama dijelila svoje dragocjene uspomene na iskustva u radu s Jakovom Stipišićem ili Nadom Klaić, što se nas – koji smo svoje povjesničarske profile, između ostaloga, gradili i na njihovim svevremenskim radovima – doimalo posvema egzotičnim.

U profesionalnost i susretljivost profesorice Matijević Sokol još sam se više uvjerila radeći na svojem interdisciplinarnome diplomskom radu, čiji je koncept sama pomno osmislila pruživši mi veliku pomoć oko literature i organizacije. Tijekom zadnje godine mojega studija iznenada se ukazala prilika da jedan semestar provedem u inozemstvu, što je profesorica bespogovorno podržala. I danas se u svojoj elektroničkoj arhivi rado prisjetim prepiske na relaciji Leipzig – Zagreb, kada sam svakih petnaestak dana mentoricu izvještavala kako o tijeku njemačkoga boravka tako i o napretku na diplomskome radu. Odgovori iz domovine uvijek su odisali golemom podrškom, a struč-

ni savjeti mentorice do sljedećega su javljanja stajali kao svjetionik u moru bespuća diplomatskih postulata i ne uvijek laganih srednjovjekovnih latinskih konstrukcija.

Profesorica Matijević Sokol u svom radu na pomoćnim povijesnim znanostima, posebice kada je riječ o diplomaciji, posjeduje istinski eros, koji je znala prenijeti i na svoje studente.

Da se povijest zaista ponavlja sjetim se svakoga puta kada sa studentima – dok listaju stranice izdanja *Historia Salonitana*, *Studia diplomatica*, *Studia mediaevalia selecta* i dr. – podijelim svoja sjećanja na iskustva u radu s autoricom tih vrijednih naslova. Izrazi njihovih mladalačkih lica podsjetu me na naša kad smo od drage profesorice slušali o memorijama koje je gajila prema nezaboravnim imenima Jakova Stipišića i Nade Klaić.

Danas, kad i sama na katedri – na čelu koje je nekoć dugo stajalo ime ove vrsne hrvatske znanstvenice – studentima predajem gradivo koje smo mi, djeca iz devedesetih, prije desetak godina slušali u tada još neobnovljenim učionicama Filozofskoga fakulteta, istovremeno me prate dva osjećaja: odgovornost i entuzijizam. Biti na neki način nasljednicom profesorice koja predanim znanstvenim radom već desetljećima doprinosi razvoju pomoćnih povijesnih znanosti i hrvatskoj historiografiji uopće, izazovan je i nelak zadatak. Srećom, od svoje mentorice nisam naslijedila samo kolegije koje je godinama predavala. Naslijedila sam i onaj eros koji je u stanju vinuti se nad nebrojene zahtjeve akademskoga rada.

Terenska nastava na otok Krk, 11. V. 2007. naslovljena "Putevima glagoljaške pismenosti otoka Krka", pod vodstvom profesorice Matijević Sokol, (tadašnjih asistenata) Tomislava Galovića i Ivana Botice. Terensku nastavu pohađali su predbolonjski i bolonjski studenti u sklopu kolegija "Hrvatska epigrafija i paleografija I-II", "Heraldika I-II" i "Dokumenti za hrvatsku srednjovjekovnu povijest I-II".

(fotografiju ustupio doc. dr. sc. Filip Šimetin Šegvić)

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 17 2022.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XVII, broj 17, 2022.

Glavni i odgovorni urednik
Ivan Mrnarević

Zamjenik glavnog urednika
Ivan Ćorić

Uredništvo
Petar Bešlić
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Ivan Mrnarević
Stanka Mujo
Filip Šimunjak
Marko Zidarić

Urednici pripravnici
Tomislav Bilić
Marija Biščan
Ivan Mudrovčić
Tijana Vokal

Redakcija
Petar Bešlić
Tomislav Bilić
Marija Biščan
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Ivan Mrnarević
Ivan Mudrovčić
Stanka Mujo
Filip Šimunjak
Tijana Vokal
Marko Zidarić

Tajnik Uredništva
Petar Bešlić

Recenzenti
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Irena Bratičević
dr. sc. Neven Budak
dr. sc. Ivana Buljan
dr. sc. Ivana Gubić
dr. sc. Sanja Lazanin
dr. sc. Ana Pavlović

dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Kornelija Jurin Starčević
dr. sc. Goran Sunajko
dr. sc. Filip Šimetin Šegvić
dr. sc. Zrinka Pešorda Vardić

Lektura za hrvatski jezik
Jozo Akrap
Tina Čatlaić
Mislav Graonić
Lea Ivanković
Lorena Lelek
Marija Mrnjavac
Martina Perak
Nika Pulig
Josipa Skenderović
Darko Vasilj
Jakov Zidarić
Matea Žnidarec

Lektura za engleski jezik
Anamarija Brusić

Oblikovanje
Marko Maraković, FF-press

Prijevod s engleskog jezika
Ivan Mrnarević
Marko Perišić
Filip Šimunjak

Prijevod s mađarskog jezika
Saša Vuković

Izdavač
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Tisak
Studio Moderna d.o.o.

Naklada
Tiskano u 100 primjeraka.

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove i mišljenja autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financirano je novcem dobivenim na natječaju za studentske projekte Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i sredstvima koje je ustupio Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta.

Redakcija časopisa Pro tempore iskreno zahvaljuje Odsjeku na financijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva

Odsjek za povijest
(za: Uredništvo Pro tempore)
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

Kontakt

casopis.protempore@gmail.com

Web-stranica

<https://protempore.ffzg.unizg.hr/>